

Henk Baas

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Nils van Beek

Curator, SKOR | Stichting Kunst en Openbare Ruimte

Edwin Raap

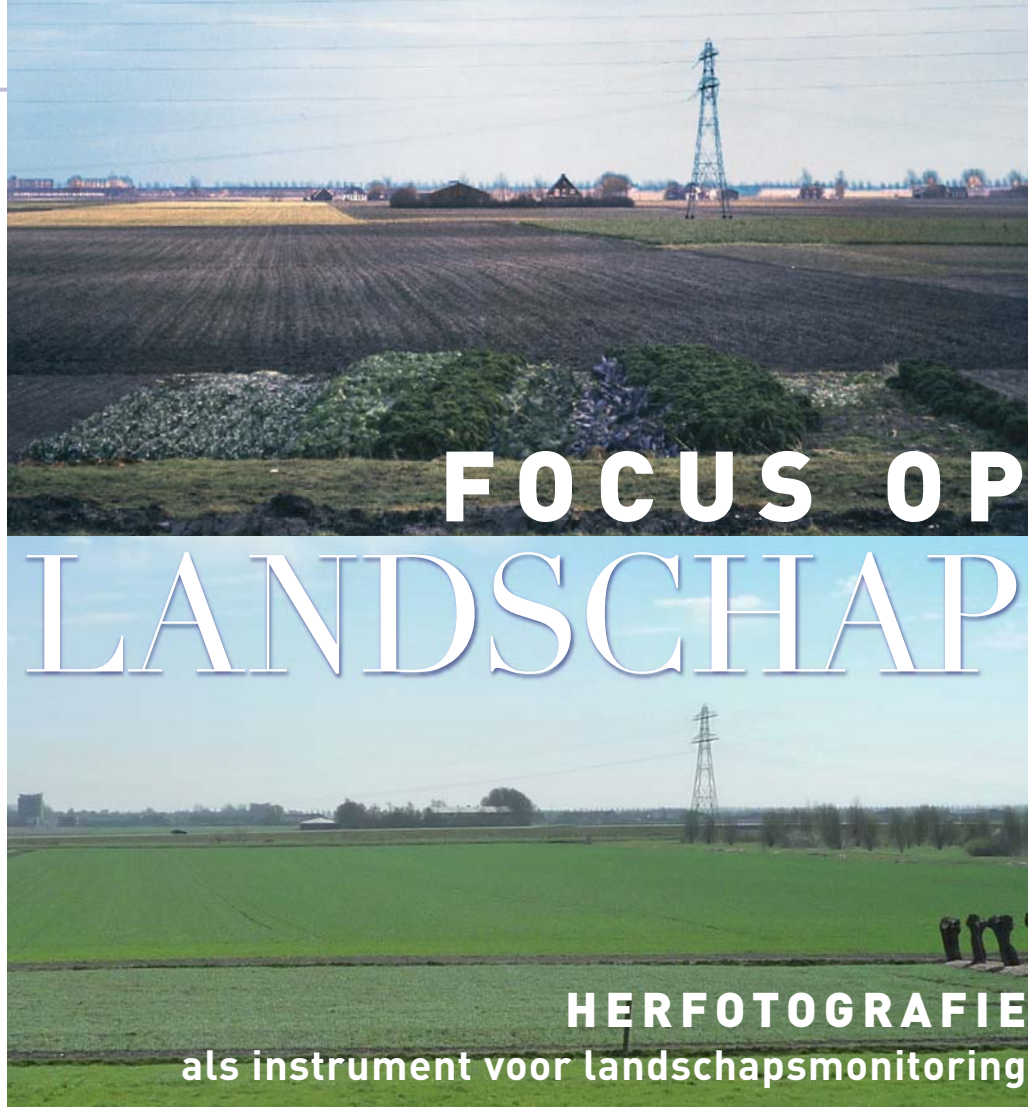
Landschapsbeheer Nederland

1 – De Haarlemmermeer tussen Bennebroek en Lisse richting Nieuw-Vennep in 1975 en 2011. Ogenscheinlijk lijkt er weinig veranderd, maar er is veel gebeurd.

Nieuw-Vennep is enorm gegroeid; iets voorbij de hoogspanningsmasten loopt een 4 baans provinciale weg en in het nieuw bebouwde landschap staan nu veel meer bosjes, zoals de rij knotbomen en het bosje rechtsmidden. FOTO HUBERT DE BOER / EDWIN RAAP

De enige constante in het landschap is verandering. Veranderen heeft het altijd gedaan, en dat zal het altijd blijven doen. Een blik op oude kaarten laat zien dat de veranderingen van alle tijden zijn, maar toont ook direct aan dat het vanaf circa 1900 – met een versnelling na 1950 – wel heel hard is gegaan. In het begin van de 20ste eeuw was het vooral het omzetten van de ‘woeste gronden’ in landbouwgrond en/of bos dat gezien kon worden als de belangrijkste ruimtelijke verandering. Na de Tweede Wereldoorlog zijn het de ruilverkaveling (de ‘Wederopbouw’) en later de verstedelijking en de bijbehorende verschijnselen (wegen, bedrijventerreinen). Vanaf de jaren negentig van de twintigste eeuw is er ook grootschalige natuurbouw, die voormalige landbouwgronden weer omzet in natuur, of water.

In producten als de Balans voor de Leefomgeving (voorheen Natuurbalans) wordt getracht deze veranderingen in het landschap te monitoren. Maar landschapsmonitoring blijkt lastig. Dat blijkt al uit het gegeven dat er nog altijd geen goed monitoringsysteem voor landschap bestaat. Wel is in het recente verleden een aantal pogingen geweest om met behulp van landelijke data-

sets en GIS-technieken tot een dergelijk systeem te komen. Het ‘Meetnet Landschap’ van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit beoogde daar een instrument voor te zijn, maar dat systeem wordt nu niet meer (financieel) onderhouden. Ook andere initiatieven, zoals Steekproef Landschap (Alterra) of de Monitor Kleine Landschapselementen (Landschapsbeheer Nederland) ontbreekt het aan middelen om daadwerkelijk zaak te maken van landschapsmonitoring.

Het probleem bij landschapsmonitoring is echter dat je in alle gevallen verandering zult meten. Immers, de enige constante in het landschap is verandering. De vraag die beantwoordt moet worden is uiteraard: is dit een vooruitgang of een achteruitgang? Die vraag kan moeilijk beantwoord worden, omdat er geen expliciete landschapsdoelen zijn gesteld. Bij natuur worden vooraf zogenoemde natuurdoeltypen geformuleerd, compleet met bijbehorende aantallen hectaren te behalen ‘natuur’. Bij landschap werkt dat niet, je kunt niet zeggen dat je 100 hectare landschap hebt gemaakt. Er is altijd landschap, de discussie richt zich op welk landschap gewenst is. En het is een misvatting dat landschapsverandering per defini-

tie slecht is. Weliswaar kunnen bestaande waarden verloren gaan, maar als daar nieuwe waarden voor in de plaats komen hoeft dat niet per sé negatief te zijn. De omgevingspsycholoog Freek Couterier heeft dit ook geconcludeerd na vele jaren onderzoek naar de landschapsbeleving van mensen. Hij kwam ook tot de conclusie dat mensen niet tegen veranderingen in het landschap zijn, maar wel tegen verlies aan waarden, zonder dat daar nieuwe waarden voor in de plaats komen. Dit gegeven laat zien dat monitoring van landschap lastig is, omdat je weliswaar veranderingen meet, maar geen uitspraken kan doen over de impact daarvan op mensen. Toch bestaat de ambitie en ook de behoefte aan het vastleggen van veranderingen, ten behoeve van beleid, planning, inrichting en beheer.

Het is vreemd dat in Nederland nooit geprobeerd is om landschappelijke verandering met behulp van fotografie vast te leggen. Immers, fotografie is als geen ander in staat neutrale beelden te maken van het landschap, al kan tegenwoordig door digitale bewerking – of gekozen camera-standpunt – uiteraard ook worden gemanipuleerd. Dirk Sijmons, voormalig Rijksadviseur voor het landschap, heeft diverse malen opgeroe-

2 – Groot Schoordijk, Bornem (Vlaanderen). Massart hield van de kleine elementen in het Vlaamse landschap, zoals van deze rij notenbomen op een oude zomerdijk langs de Schelde. FOTO MASSART 1904
 – Dezelfde dijk in 1981, In de jaren vijftig van de 20ste eeuw zijn de notenbomen verwijderd, in 1954 werd de eerste dijkversterking doorgevoerd, en verdwenen ook de knotwilgen, de rietgordel en de overige beplanting. Later werden ook nog rotsblokken tegen de dijk gelegd. FOTO CHARLIER 2006
 – De situatie van honderd jaar daarvoor is geheel verdwenen, in niets lijkt het nog op het landschap door Massart gefotografeerd.
 FOTO KEMPENAEERS 2004 / ALLE FOTOS: BRON: P. UYTENHOVE (RED)

pen om iets dergelijks voor Nederland te doen. Landschapsbeheer Nederland heeft dit in 2006 opgepakt, en heeft de samenwerking gezocht met meerdere partijen, zoals SKOR (Stichting Kunst en Openbare Ruimte), 7Scenes (een 'mobiel storytelling platform', een werk-BV van Waagsociety), WOT-Natuur & Milieu, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Landschap Noord-Holland. Dit heeft erin geresulteerd, dat momenteel voor het eerst op een systematische wijze in één provincie (Noord-Holland) het landschap wordt geherfotografeerd. We komen daar uitgebreid op terug.

Herfotografie van landschappen – een overzicht

Landschappen behoren tot de meest gefotografeerde 'objecten' ter wereld. In de negentiende eeuw zijn er al fotografen die vooral het landelijke leven vastleggen. Onder invloed van de industrialisatie gaan ze op zoek naar 'het oorspronkelijke', naar het klassieke, pittoreske landschap dat ze kennen van hun voorouders. Een voorbeeld van deze vroege fotografie is het werk van de Engelsman Emerson (1856-1936), die rond 1887 het leven in de Norfolk Broads met camera vastlegt (Gierstberg 2004). In Nederland kennen we deze vroege vorm van landschapsfotografie niet.

Wellicht de bekendste foto uit de vroege twintigste eeuw met een voorliefde voor het 'boerenlandschap' is Cas Oorthuys. Vanuit zijn socialistische levensovertuiging fotografeerde hij

vooral de mens, tegen de achtergrond van hun boerderijen en het landschap. Maar hoewel het landschap dus een belangrijke rol in zijn werk speelt, is het toch vooral een fotograaf van het 'arbeidsethos', van het optimisme van de wederopbouw. Bekend is zijn deelname aan het werk dat onder de noemer *Schoonheid van ons land* is gepubliceerd (onlangs opnieuw uitgebracht door Uitgeverij Contact). Deze boekenserie met delen over het landschap, de cultuur en de natuurschetsen *'een fraai, fier en opgeruimd (zwart-wit) beeld van het Nederlandse landschap, dat rijk is aan historie, cultuur en traditie'* (Gierstberg 2004).

Opvallend is dat een dergelijke sociaal-geëngageerde fotograaf weinig kritisch naar zijn omgeving was; het was immers de tijd van de enorme transformatie (rationalisatie landbouw) van het Nederlandse landschap (Sijmons 2007).

Een andere prachtige serie fotoboeken is in het kader van het 25-jarig bestaan uitgebracht door

de ANWB (1908-1911). Onder de titel *'Ons Eigen Land'* is in vier delen de schoonheid van Nederland vastgelegd, zowel van steden als van landschappen (inclusief de natuurgebieden). In totaal hebben 126 fotografen gewerkt aan deze uitgave, die waarschijnlijk ook heeft bijgedragen aan de opkomst en verdere groei het binnenlands toerisme. Omdat de meeste foto's een (summiere) topografische plaatsbepaling hebben meegekregen, zou deze uitgave zich wellicht ook goed lenen voor een herfotografie-project. In 1978 is de serie in facsimile uitgegeven.

Vastleggen met passie

Een andere fotograaf met een passie voor het vastleggen van het platteland was Willem van Heemskerck Dücker. Hij fotografeerde min of meer op dezelfde manier als Oorthuys, al had hij meer een volkskundige interesse. Omdat hij tijdens de Tweede Wereldoorlog voor de Duitsers is gaan werken, en ook sympathiseerde met het

In Noord-Holland wordt een pilot uitgevoerd van het project 'Focus op Landschap', een herfotografieproject op basis van een fotocollectie uit de jaren zeventig van de twintigste eeuw (Hubert de Boer). Met behulp van vrijwilligers worden plekken in het landschap opgespoord en opnieuw gefotografeerd. Doel hiervan is om de veranderingen in het landschap te duiden en te verklaren, maar ook om het debat hierover met bewoners aan te gaan. Landschap is immers altijd in ontwikkeling, maar hoe waarderen we die veranderingen? Dit project past in een internationale trend om foto's te gebruiken voor het vastleggen van veranderingen in het (gebouwde) landschap.

3 – Eén van de foto's uit de collectie van Hubert de Boer, gemaakt rond 1975. De foto toont de straatweg van Beverwijk naar Castricum, ter hoogte van Heemskerk. In het kader van het project Focus op Landschap is deze locatie weer opgezocht, en opnieuw gefotografeerd door Edwin Raap.

4 – Ook uit de collectie van Hubert de Boer, gemaakt rond 1975. Genomen vanaf de Rijksstraatweg van Beverwijk naar Castricum. We kijken naar de twee kerktorens van Heemskerk. Op de voorgrond links nog het oude tuinderslandschap, dat bekend stond om zijn aardbeien. De tuinders hebben anno 2011 plaats moeten maken voor nieuwbouw, één kerktoren is nog met moeite zichtbaar.

nationaalsocialistische gedachtegoed, is zijn werk veel minder bekend dan dat van Oorthuys.

In het buitenland is wel een aantal initiatieven waar te nemen die het zo objectief mogelijk vastleggen van veranderingen in het landschap als doel op zich hebben. Wellicht wel het mooiste voorbeeld is het Vlaamse 'Recollecting Landscapes' (Uyttenhove 2006), een herfotografieproject op basis van de collectie van Jean Massart (1865-1925). Deze botanicus legde zich rond 1900 toe op het fotograferen van het Belgische landschap. Hoewel vooral geïnteresseerd in de botanische kanten van het landschap, vertoont hij ook sterke belangstelling voor cultuurlandschappen en de menselijke invloed op het landschap. Van elke foto heeft hij de 'metadata' gedocumenteerd, waardoor de plekken goed terug te vinden waren in het huidige landschap. In twee perioden (rond 1980 door Georges Charlier en rond 2004 door Jan Kempnaers) zijn de plekken bezocht en opnieuw gefotografeerd, waardoor ze een

subliem document vormen voor de verandering in het Belgische landschap. Soms zijn deze summier, maar veelal ook angstwekkend ingrijpend van aard.

Een Noors voorbeeld

Soortgelijke projecten hebben ook in andere landen plaatsgevonden. Een mooi voorbeeld is Skog+Landskap in Noorwegen (Puschmann 2006), waar landschappelijke veranderingen vooral het gevolg zijn van de 'verbossing' van het landschap. Een soortgelijk project is ook in Finland uitgevoerd (Heikkilä 2007).

In de VS is de fotograaf Mark Klett al dertig jaar actief met wat hij noemt Rephotography: het herfotograferen van het westen van de VS (Klett 2004).

Genoemd moet ook worden het Franse overheidsinitiatief DATAR om veranderingen in het landschap met behulp van fotografie te monitoren (Latarjet & Hers 1989). Met dit project wilde

men het klassieke beeld van Frankrijk dat meer leek op prentbriefkaarten en negentiende-eeuwse landschapsschilderijen bijstellen. Het toont het landschap van elektriciteitsmasten, snelwegen en het met suburbs dichtgeslibd platteland.

Een ander sprekend voorbeeld uit Frankrijk is de *L'Observatoire photographique du paysage*, een langlopend project (vanaf 1989) waarin simpele reeksen van foto's op dezelfde plek, met precies hetzelfde camerastandpunt, maar met bepaalde tijdsintervallen worden gemaakt. In deze reeksen zijn zowel de subtiele als de rigoureuze ingrepen en veranderingen in het landschap in de loop der tijd goed te volgen. Dit project moet overigens gezien worden als opvolger van het grote project dat in 1882 is gestart, waarbij berghellingen periodiek vanuit hetzelfde standpunt werden gefotografeerd om ze te controleren op illegale kap en zo erosie te bestrijden (Sijmons 2007). Bij beide projecten waren de Franse ministeries

van Landbouw en Ruimtelijke Ordening de initiatiefnemers.

In Nederland zien we projecten die op kleiner schaalniveau als herfotografie van landschap zijn te beschouwen. Siebe Swart (*'de Nederlandse representant van de systematische landschapsfotografie'*, aldus Dirk Sijmons) heeft de enorme veranderingen door de aanleg van bijvoorbeeld de HSL en de Betuwelijn vastgelegd (Swart 2007). Maar dit is geen 'neutrale' landschapsmonitoring, want het zijn plekken waarvan op voorhand bekend was dat er grote veranderingen gingen plaatsvinden. Een ouder, soortgelijk project is uitgevoerd bij de Bredase uitbreidingswijk Haagse Beemden, waar kunstenaar Piet Hein Stulemeijer vanaf 1977 prachtige opnames heeft gemaakt van de transformatie van het landschap daar (Stulemeijer & Margarita Görri 2003). Stulemeijer legde op verschillende plekken en op verschillende momenten de verandering vast van het agrarisch landschap even buiten Breda. De gepubliceerde series waren in de zomer van 2008 te zien in het Nederlands Fotomuseum in Rotterdam.

Verdwenen Nederland

Een interessant project om te noemen in dit kader is 'Verdwenen Nederland', waarbij oude schoolwandplaten zijn gebruikt om de veranderingen in het Nederlandse landschap te laten zien (Donker 2006). Bij elke wandplaat is een hedendaagse foto opgenomen, die de grote veranderingen in het landschap, maar ook in de stad laten zien. Hierbij is niet de exacte methode van herfotografie toegepast, maar is meer getracht de verandering bij benadering te vangen in beeld. Omdat er oude schoolwandplaten zijn gebruikt,

heeft het (voor ouderen) een nostalgische inslag. De 'Canon van het Nederlands Landschap' (Andela 2009) is een samenwerkingsproject van de provincies en de Internationale Triënnale Apeldoorn 2008. Het betreft een selectie van landschappen uit diverse tijdsperiodes. Zo hebben ook ruilverkavelingslandschappen en hedendaagse verstedelijking een kans gekregen en komen niet alleen de historische landschappen van terpen, esdorpen en slagen aan bod. In totaal bestaat de canon uit 61 foto's, verspreid over Nederland, en geografisch gepositioneerd. Hiermee vormt de collectie een goede basis voor een toekomstig herfotografieproject.

De 'lelijke' kant

Voor herfotografie zijn – op de Landschapscanon na – geen van bovengenoemde collecties geschikt. Het zijn allemaal 'gewaardeerde' collecties, met een specifieke doelstelling en dus met een specifieke landschappelijke setting. Onbedoeld laten ze een 'ideaal' Nederlands landschap zien. Bekend is bijvoorbeeld dat de foto's van Victor de Buck – die het landschap van Bladel rond 1885 fotografeerde – alle moderne verschijnselen zoals landbouwmachines en plattelandskachels zorgvuldig buiten beeld hield (Roosenboom 2007). De 'lelijke' kant, de verstedelijking, de infrastructuur, de autonome ontwikkeling van het landschap, komt niet tot uitdrukking in deze foto-collecties. Voor landschapsmonitoring – één van de doelen van het herfotografieproject – is het nodig dat er plekken worden gekozen die statistisch betrouwbaar zijn om uitspraken te kunnen doen over de veranderingen die optreden in het Nederlandse landschap.

Er is één collectie gevonden die hieraan lijkt te

voldoen: de collectie van Hubert de Boer.

Frappant is dat genoemde voorbeelden samen een kleine geschiedenis vormen van de Nederlandse landschapsfotografie, dat wil zeggen dat zich verschillen in benaderingswijze aftekenen die aansluiten bij kunsthistorische ontwikkelingen, zoals de relatie tot de zeer invloedrijke school van Bernd en Hilla Becher aan de kunstacademie van Düsseldorf (seriematige, zo 'objectief' mogelijk vastgelegd industrieel erfgoed) of de duidelijk herkenbare conceptuele inslag van hedendaagse Nederlandse vormgevers en kunstenaars. Het spanningsveld tussen een geësthetiseerde (geïdealiseerde) en een meer feitelijke weergave van het landschap gaat al terug tot de Gouden Eeuw, toen, volgens kunsthistorica Svetlana Alpers, schilderkunst en cartografie soms veel overlappingsen vertoonden; beide waren in veel verzamelingen terug te vinden.

In de hedendaagse kunst zijn conceptuele landschapsfotografie en subjectieve cartografie (vooral in de nieuwe 'locative' media) momenteel erg in zwang. SKOR zag een mogelijkheid om een project te ontwikkelen waarin beide verschijnselen met elkaar verbonden worden. Uiteindelijk is het dan ook de bedoeling om een nieuwe collectie landschaps- fotografie te ontwikkelen, door middel van opdrachten aan professionele kunstenaars en fotografen om eveneens het landschap opnieuw vast te leggen en te typeren. Een collectie op museaal niveau, die op verschillende wijzen gepresenteerd kan worden.

De collectie van Hubert de Boer

In Nederland hebben we geen 'nationaal' project zoals we dat kennen uit bijvoorbeeld België,

5 – Hellesylt, Stranda Kommune (Noorwegen). De linker foto is van Axel Lindahl (1880-90), toen het dorp uit niet veel meer bestond dan een postkantoor en een herberg waar je van paarden kon wisselen. De bouw van de huizen was traditioneel. Nadat het werd opgenomen in de routes van de cruiseschepen langs de Noorse fjorden, groeide het dorp uit tot een toeristenstadje, met hotels en parkeerplaatsen voor auto's die wachten voor de veerpont naar Geiranger (foto van Oskar Puschmann uit 2004). BRON: O. PUSCHMANN, W. DRAMSTAD & R. HOEL (2006). NORWEGIAN LANDSCAPES IN RETROSPECT. OSLO, P. 95.

Noorwegen of Frankrijk. Er is onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van vroeg twintigste-eeuwse collecties die als basis gebruikt zouden kunnen worden voor herfotografie van het landschap, maar die blijken er niet te zijn (Kruit en Veer 2009). Het werk van Oorthuys en Heemskerck Dücker geeft weliswaar een goed beeld van het landschap en van Nederland in de eerste helft van de twintigste eeuw, maar de collectie is geen aselechte steekproef van het Nederlandse landschap. Het landschap is bovendien meer 'bijvangst' dan onderwerp van studie. Tot slot, en dat is in deze context erg belangrijk, weten we niet waar veel van de opnamen van bekende fotografen gemaakt zijn. Dat probleem doet zich overigens met de meeste – oudere – landschapsfoto's voor.

Wel kennen we dus de collectie van Hubert de Boer uit het midden van de jaren zeventig van de twintigste eeuw. Deze collectie heeft de potentie om te fungeren als basis voor de herfotografie van het Nederlandse landschap. De collectie is destijds gemaakt voor studenten landschapsarchitectuur aan de Academie voor Bouwkunst in Amsterdam. Na het vertrek van De Boer en zijn opvolger Dirk Sijmons, is de collectie door laatstgenoemde meegenomen en gearchiveerd bij H+N+S Landschapsarchitecten.

Kruit en Veer (2009) hebben in opdracht van WOT Natuur & Milieu een 'haalbaarheidsstudie' uitgevoerd naar deze collectie. Uit hun onderzoek bleek dat de foto's zijn gemaakt in de periode 1975-76, in opdracht van de directie van de afdeling Landschapsarchitectuur van de Academie van Bouwkunst in Amsterdam. De directie vroeg Hubert de Boer bij zijn afscheid als docent

(1974/1975) wat hij miste. Het antwoord was een beeldbank van het Nederlandse landschap voor onderwijsdoeleinden. Om de locaties van de beelden te bepalen, heeft Hubert de Boer zich in grote lijnen laten leiden door de geomorfologische landschapsindeling zoals die op dat moment in zwang was (vergelijk bijvoorbeeld ook Bijhouwer 1977).

De collectie van Hubert de Boer geeft het meest uitgebreide en complete beeld van het Nederlandse landschap van ongeveer 30 jaar geleden (Kruit en Veer 2009). Wellicht is het de enige historische beeldcollectie die zich uitgesproken richt op het landschapsbeeld (niet stedelijke buitengebied). Het is een beeldende vertaling in kleur van het 'Nederlandse landschap' volgens Bijhouwer (Bijhouwer, 1977). Een nadeel is, dat door het ontbreken van kaarten met een plaatsaanduiding (die zijn verloren gegaan), het vinden van de originele camerastandpunten een tijdsroevende bezigheid wordt. Het project Focus op Landschap heeft deze collectie en dit gegeven tot uitgangspunt genomen.

Het project Focus op Landschap

Het gegeven dat de exacte plaats waar de foto's zijn genomen niet bekend zijn, is als uitgangspunt genomen van een internetspel. De provincie Noord-Holland was bereid haar financiële bijdrage aan het 'Akkoord van Apeldoorn' in 2008 in te zetten voor het project *Focus op Landschap*. Een quick-scan van de collectie De Boer leerde dat van de 650 dia's er ongeveer 150 in Noord-Holland gemaakt waren, waarmee die provincie het vaakst voorkwam in de collectie.

Het ontwikkelen van een speciale website als drager van het internetspel was niet nodig. Er

bestaan al vele websites waar foto's op kunnen worden geplaatst (Picasa, Flickr), net zoals sites voor mensen die 'speurtochten' dan wel georoutes willen doen. In het project werken Landschapsbeheer, SKOR en Landschap Noord-Holland samen. 7Scenes is ingehuurd om de iPhone App te ontwikkelen, terwijl flickr.com gebruikt is als platform voor de landschapsfoto's. Om te kijken of het inderdaad mogelijk is om via bestaande kanalen aan dit project te werken, is een eerste 'event' georganiseerd in de Eilandspolder. De resultaten hiervan stemmen hoopvol.

Voor een discussie over de geconstateerde veranderingen in het landschap moet er een kritische massa zijn aan geherfotografeerde plekken. Hiertoe zijn – samen met de fotograaf Hubert de Boer – gedurende twee volle dagen alle dia's bekeken en zo goed als mogelijk de locatie bepaald. Van sommigen konden we dat exact vaststellen, van een flink aantal slechts bij benadering. Landschap Noord-Holland voert momenteel op basis van deze 150 dia's het pilot-project uit, ondersteund door het landelijk opererende Landschapsbeheer Nederland.

Nadat de dia's in de werksessie met De Boer min of meer geografisch geïmponeerd waren, was het tijd om de techniek aan te spreken. Landschapsbeheer Nederland – de trekker van het project – heeft daartoe 7Scenes uit Amsterdam opdracht gegeven om een bestaande iPhone 'App' aan te passen voor het zogenaamde 'photomatchen'. Bezitters van een iPhone konden al georoutes lopen, die onderweg informatie over de plek gaven op basis van waar de gebruiker op dat moment is. De App is uitgebreid met de mogelijkheid gebruikers te vragen om op bepaalde plekken foto's zonder duidelijke plaatsbepaling van een geolocatie te voorzien; het zogenaamde photomatchen. 7Scenes biedt ons de mogelijkheid om op de eigen website (7scenes.com) routes te ontwikkelen voor bezitters van een iPhone (andere smartphones volgen in 2011). Als een route, 'scene' geheten in het jargon van 7Scenes, online is gezet, kan deze 'gespeeld' worden. Komt een gebruiker die de App activeert met zijn of haar iPhone in de buurt van één van de uitgezette punten ('places') in de scene, dan krijgt deze van zijn iPhone een melding dat er iets moet gebeuren. De gebruiker krijgt bijvoorbeeld een foto te zien, ontvangt informatie over de omgeving of wordt naar zijn mening gevraagd over onderwerp X. Vergelijk dit met Geo-caching, maar dan met je telefoon én met meer mogelijkheden.

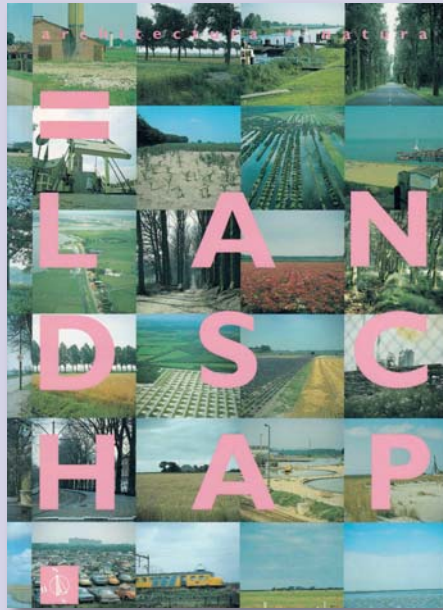
Voor het project Focus op Landschap is de App, zoals gezegd, uitgebreid met het zogenaamde 'photomatchen'. Als een gebruiker een dergelijke

6 – Gevonden! Opnieuw een foto van Hubert de Boer uit 1974/75 gevonden. Het is één van de vaarten van de Wieringermeer in het Robbenoordbos, vlak naast de A7.

Waar wordt de collectie De Boer bewaard?

De dia's van Hubert de Boer waren destijds door Dirk Sijmons gered uit de kelders van de Academie voor Bouwkunst en keurig bewaard. Toch had de tand des tijds genadeloos toegeslagen en moest er snel gehandeld worden, wilden de dia's nog bruikbaar blijven. De 6x6 dia's zijn daarom allemaal uit hun raampjes gehaald, schoon gemaakt en ingescand op hoge resolutie. Hierna zijn ze naar de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed overgebracht, waar ze sindsdien onder de juiste klimatologische omstandigheden worden bewaard. Voor het inscannen heeft de RCE een financiële bijdrage geleverd.

plek – ‘place’ – nadert, dan verschijnt één van de foto's uit de collectie De Boer op het scherm met verzoek deze zo exact mogelijk te lokaliseren. Heeft de gebruiker de plek gevonden, dan kan deze via de optie ‘match photo’ en de coördinaten van de positie aan de foto worden gekoppeld. Tevens wordt de gebruiker gevraagd om een nieuwe foto van de plek te maken en te uploaden. Als de route gereed is, kan de gebruiker thuis de gevolgde route ‘naspelen’ en nog eens precies zien wat waar is gefotografeerd. De geüploade foto's kunnen ook direct worden bekeken.

Op deze manier wordt als vanzelf een bestand opgebouwd van de locaties van de foto's van vroeger en nu. Het spelelement zit hem erin, dat een door ons gesuggereerde locatie helemaal niet juist hoeft te zijn. We kunnen er enkele honderden meters naast zitten, of misschien wel kilometers. De gebruikers zullen ons dat dan uiteraard vertellen. Aan één enkele foto uit de jaren '70 kunnen bovendien meerdere locaties gekoppeld worden. Het is aan ons om de juiste te bepalen. Discussies over de locaties zullen daarbij helpen. Die mogelijkheid is namelijk ook aanwezig op de website van 7Scenes. Het discussieplatform zetten we ook in om de mening te peilen over de kwaliteit van het landschap en de veranderingen sinds de jaren '70. Voor geïnteresseerden: kijk op www.7scenes.com, ga naar ‘find’ en vul in ‘Eilandspolder’. U kunt 3 gespeelde scenes naspelen en de geüploade foto's zien.

Geen iPhone, wel geïnteresseerd? De opkomst van smartphones is onstuitbaar en zal zeker ver-

der doorgroeien in de komende jaren. Toch heeft een aanzienlijk deel van de potentieel geïnteresseerden in het project nog geen iPhone, maar waarschijnlijk wel een digitale fotocamera. De ‘scenes’ zijn daarom ook als pdf beschikbaar en uit te printen, zodat men dezelfde route kan volgen. De foto's kunnen echter niet worden geüpload zoals dat met de iPhone foto's wel gebeurt. Daarom is ook op www.flickr.com een eigen omgeving aangemaakt. Alle Noord-Hollandse foto's zijn op deze site geplaatst. Per foto is aangegeven waar deze waarschijnlijk gemaakt is. Gebruikers kunnen deze foto's bekijken, eventueel uitprinten en op zoek gaan naar de juiste plekken. Per locatie kan een gebruiker maximaal 3 foto's, naar een speciaal mailadres sturen (focus_op_landschap@yahoo.co.uk). De redacteur Focus op Landschap (een medewerker van Landschap Noord-Holland) selecteert de beste en plaatst ze vervolgens op Flickr.com (www.flickr.com/photos/focus_op_landschap). Er is een scheiding tussen de originele foto's van De Boer de geherfotografeerde plekken, zodat we het overzicht behouden. Het staat gebruikers vrij om op elke foto die geplaatst is commentaar te leveren. Ook dit draagt zeker bij aan de discussie en nadere plaatsbepaling.

Zomer 2012 hopen we alle locaties in Noord-Holland te hebben geherfotografeerd. De ambitie is om het project ook in andere provincies te vervolgen. Het streven is om, te beginnen in Noord-Holland, minimaal 80% van de plekken die op de dia's van De Boer staan terug te vinden. Na afloop hiervan en wanneer ook de landschapsfotografen hun werk hebben gedaan, zullen we een

internationaal symposium organiseren bij en met het Nederlands Fotomuseum. We zullen daaraan ook een publicatie koppelen.

Literatuur

- Alpers, S. (1983) *The Art of Describing: Dutch Art in the Seventeenth Century*. Chicago. (in Nederlandse vertaling verschenen als *De Kunst van het Kijken*. Amsterdam, 1989).
- Andela, G., H. van Blerck, Ch. de Bont, H. Harsema, K. Leenders, M. Nolden, T. Spek en D. Sijmons (2009), *Canon van het Nederlandse landschap*. Wageningen. www.canonvanhetnederlandselandschap.nl
- Bijhouwer, J.T.P. (1977), *Het Nederlandse Landschap*. Amsterdam.
- Donker, H. (2006), *Verdwenen Nederland. Nederland in oude schoolwandplaten*. Groningen. (<http://verdwenennederland.bosatlas.nl>).
- Gierstberg, F. (2004), *Het agrarisch landschap in de fotografie*. In: G. Andela, Y. Feddes, F.Gierstberg, M. van den Heuvel en J. D. van der Ploeg (2004). *Gemengd Bedrijf. De verandering van het agrarisch landschap*. Rotterdam, 9-28.
- Heikkilä, T. (2007). *Visual monitoring of Finnish Landscapes*. Helsinki.
- Klett, M. (ed.) (2004). *Third Views. Second sights. A rephotographic survey of the American West*. Santa Fé. (www.thirdview.org)
- Kruit, J. en P.M. Veer (2009). *Herfotografie van landschappen. Landschapsfoto's van de 'Collectie De Boer' als uitgangspunt voor het in beeld brengen van ontwikkelingen in het landschap in de periode 1976-2008*. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen. (Werkdocument 129)
- Latarjet, B. & F. Hers (1989). *Paysages photographies. La mission photographique de la DATAR*, Parijs.
- Puschmann, O., W. Dramstad & R. Hoel (2006). *Norwegian Landscapes in Retrospect*. Oslo. (www.tilbakeblikk.no)
- Roosenboom, H. (2007). *Onvoltooid tegenwoordige tijd*. In: S. Swart, *Panorama Nederland*. Zwolle, 289-299.
- Sijmons, D. (2007). *Olieverf en emulsie*. In: S. Swart, *Panorama Nederland*. Zwolle, 121-129.
- Stulemeijer, P. & H. Margarita Görri (2003). *Honderd seizoenen, van land tot stad*. Breda.
- Swart, S. (2007). *Panorama Nederland*. Zwolle.
- Uyttenhove, P. (red) (2006). *Recollecting landscapes. Herfotografie, geheugen en transformatie 1904-1980-2004*. Gent.

Auteurs

Henk Baas, hoofd landschap Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Nils van Beek, curator Stichting Kunst in de Openbare Ruimte
Edwin Raap, stafmedewerker Landschapsbeheer Nederland ■